

Leefbaarheid kleine kernen

Evaluatie 2009

Voorwoord

De aanpak van het thema Leefbaarheid Kleine Kernen heeft goede resultaten opgeleverd. Er zijn 19 gemeenten met kleine kernen en in maar liefst 17 daarvan zijn één of meerdere leefbaarheidsprojecten opgezet. Steeds trad de provincie op als actieve ontwikkelingspartner. Op een enkele uitzondering na zijn of worden ook al deze projecten in uitvoering genomen.

Er is een enquête uitgezet om erachter te komen hoe gemeenten en dorpsorganisaties deze projecten ervaren hebben en daar komt, met een goede respons, een positief beeld uit naar voren. De ondervraagden geven bijvoorbeeld, zonder uitzondering, aan het er (zeer) mee eens te zijn dat “het project een goed voorbeeld is van de wijze waarop de provincie een zinvolle bijdrage aan maatschappelijke problemen kan geven”. Ook wordt met nadruk door de betrokken gemeenten onderschreven dat “de provincie een goede ontwikkelingspartner van gemeenten is bij de aanpak van leefbaarheidsproblematiek in kleine kernen”. Aan de andere kant zijn het wel projecten van lange adem. We zijn gestart in 2004 en naar verwachting zullen de laatste projecten pas na 2011 worden opgeleverd. Het kost kennelijk veel tijd om in de gekozen opzet tot resultaten te komen. Voor een deel is ons succes dus ook te danken aan ons geduld...

1. Inleiding

De leefbaarheid in dorpen wordt bedreigd door het verdwijnen van voorzieningen. Niet alleen het aantal winkels en cafés neemt gestaag af. Ook dorpshuizen en scholen hebben moeite het hoofd boven water te houden. Dorpsbewoners moeten verder weg om te halen wat ze nodig hebben en er is minder gelegenheid om elkaar in het dorp te ontmoeten.

De provincie heeft in de vorige collegeperiode (2004-2007), in het kader van de Sociale Agenda, het thema “Leefbaarheid kleine kernen” (lkk) opgepakt om te bezien of het voorzieningenniveau in dorpen kan worden verbeterd of, op zijn minst, kan worden behouden. Kernpunt is het betrekken van burgers bij de problemen in hun dorp in zogenaamde “bottom-up” processen vanuit de overtuiging dat hun probleemdefinities en hun oplossingsrichtingen bepalend zijn voor het welslagen van leefbaarheidsprojecten. Qua werkwijze is ervoor gekozen om als actieve ontwikkelingspartner van de gemeente op te treden. De provinciale financiële bijdragen worden daarbij als ontwikkelbudget voor de projecten aan gemeenten verstrekt op basis van uitvoeringsconvenanten.

De leefbaarheidsprojecten kennen twee realisatiemomenten:

- In de eerste plaats het moment dat er een door lokale bevolking gedragen projectplan is waarin beschreven staat wat het resultaat van het project zal zijn en een realistische begroting met een dekkingsoverzicht. De provincie is in deze fase nauw betrokken als ontwikkelingspartner van gemeenten. 1 oktober 2009 was de deadline voor de projectplannen voor zover die nog niet eerder waren ingediend.
- Het tweede moment is de oplevering van het project; daarbij spelen naast de feitelijke bouwtijd soms ook kwesties als bestemmingsplanwijzigingen met daaraan gekoppelde inspraakprocedures, die jaren kunnen vergen. De provincie is in deze fase niet meer als directe ontwikkelingspartner betrokken. Enkele projecten zijn al geheel uitgevoerd maar in de uitvoering van sommige projecten valt, om procedurele redenen, een doorloop tot na 2010 te voorzien.

Jaarlijks is over het verloop gerapporteerd. Thans is het moment aangebroken om terug te kijken op de wijze van aanpak door de provincie en om de bereikte resultaten tegen het licht te houden. Wij hebben middels een enquête met prikkelende stellingen bij gemeenten en dorpsorganisaties, zoals dorpsraden en dorpshuizen, gevraagd hoe hun ervaringen met dit project waren.

Ook daarvan wordt in deze evaluatie verslag gedaan.

Hieronder treft u achtereenvolgens aan:

- Een samenvattende beschrijving van de aanpak van het thema in de periode eind 2004 – oktober 2009.
- De feitelijke resultaten per project per 1 oktober 2009.
- Projecten die gerelateerd zijn aan dit thema uit de Sociale Agenda.
- Bedreigingen en kansen voor dorpshuizen.
- De uitkomsten van een onderzoek naar ervaringen van gemeenten en dorpshuizen met dit project.
- Conclusies en aanbevelingen.
- Een financiële verantwoording.

2. Samenvattende beschrijving van de periode eind 2004 – oktober 2009

De plannen

- Op 16 december 2004 stemden Provinciale Staten in met het Uitvoeringsplan Leefbaarheid kleine kernen. Als eerste onderdeel van dit plan is een pilot project in de Lopikerwaard opgezet, waarmee ervaring is opgedaan met dit beleidsterrein en met een manier van werken waarin de provincie als ontwikkelingspartner van de gemeente optreedt.
- In september 2005 gingen de statencommissies Zorg Cultuur en Welzijn (ZCW) en Ruimte en Groen (REG) op basis van een voortgangsrapportage akkoord met het opzetten van leefbaarheidsprojecten elders in de provincie, waarbij bepaald werd dat 31/12 2005 als deadline zou gelden voor het indienen van projecten.
- Dat leidde in 2006 tot een totaalplan met daarin 23 projecten in 16 gemeenten met een budget van 2 miljoen euro. Tevens werd een lijst met reserve projecten aangelegd die niet op tijd werden ingediend maar die op termijn wel kansrijk zijn. Op 15 mei 2006 zijn Provinciale Staten akkoord gegaan met dit totaalplan.
- Op basis van een tussenevaluatie, een jaar later vastgesteld door Provinciale Staten (29 mei 2007), werd besloten nog enkele kansrijke projecten uit de reservelijst toe te voegen aan dit totaalplan. Daarmee kwam het totaal uit op 26 kleine kernprojecten in 17 gemeenten. Het totale budget steeg tot 2.348.000 euro. Met alle gemeenten zijn uitvoeringsconvenanten afgesloten.

Eigen identiteit en kracht

Bij tussenrapportages is steeds geconstateerd dat het veel tijd kost om in de gekozen opzet tot resultaten te komen. Tegelijkertijd kon worden vastgesteld dat overal wel zaken in beweging zijn gezet; mensen zijn met elkaar over dorpsproblemen gaan praten en zijn betrokken geraakt bij het formuleren van oplossingsrichtingen. Dorpsraden zijn of worden opgericht en er bestaat inmiddels een door de provincie ondersteunde vitale Utrechtse vereniging van kleine kernen (uvkk) waarvan steeds meer dorpshuizen en dorpsraden lid zijn. De begrippen leefbaarheid en sociale cohesie zijn allengs meer gaan leven voor dorpsbewoners. Er is al met al een beweging op gang gekomen in dorpen die leidt tot meer bewustwording en geloof in eigen identiteit en kracht.

De provincie heeft als betrokken ontwikkelingspartner van gemeenten bij de lokale bottom-up processen zeker invloed gehad op het in gang komen van die beweging.

Ook bij gemeenten zelf zie je de ontwikkeling dat de kleine kernen allengs meer aandacht en waardering krijgen. Naast de door de provincie mede-geïnitieerde projecten is er een groeiend besef dat het van wezenlijk belang is voor een gemeente dat ook inwoners van kleine kernen het gevoel hebben er volwaardig bij te horen. Bovendien is het inzicht gerijpt dat kleine kernen een bijdrage leveren aan de inkomsten in een gemeente doordat ze bv. de recreatieve poort vormen naar een landschappelijk waardevol buitengebied. En, niet te vergeten, op zich vormen sommige kleine kernen al een interessant reisdoel.

Projectresultaten vóór 1 oktober 2009

In de afgelopen periode zijn twee projecten opgeleverd: de uitbreiding van de school in De Hoef (gemeente Ronde Venen) en het medisch centrum in Tienhoven (gemeente Maarssen).

Twee van de oorspronkelijke projecten zijn niet doorgedaan. In de eerste plaats heeft de gemeente Woerden aangegeven dat het project in Zegveld niet wordt voortgezet. Consequentie van dit laatste is dat een investeringsbedrag van 115.000 euro vrijvalt.

In Wijk bij Duurstede wordt de zorgsuper op de langere baan geschoven en te gelegener tijd ondergebracht in het geplande woon-zorgcomplex. Daardoor valt een bedrag van 25.000 euro vrij dat bestemd was voor een aparte voorziening die in 2008 zou worden gerealiseerd.

Bij een tussenevaluatie in 2008 is besloten deze vrijvallende middelen in te zetten voor twee nieuwe knelpunten op het gebied van leefbaarheid. Zo zijn de vrijvallende middelen uit Woerden (115.000 euro) ingezet voor een bijdrage voor het te realiseren cultuurhuis in Elst (gemeente Rhenen). En met de vrijvallende middelen vanuit Wijk bij Duurstede (25.000 euro) en een financiële bijdrage van de gemeenten rijdt de bibliobus nog tot 1 januari 2010 in de kleine kernen van de gemeenten Houten, Vianen en Lopik. Dat biedt, volgens betrokkenen, genoeg tijd om alternatieve voorzieningen te bedenken en te implementeren.

3. De projectresultaten per 1 oktober 2009

Abcoude: 2 projecten in *Baambrugge*

-Een *multifunctionele sport/spel accommodatie* bij de te verplaatsen schaatsbaan annex skeelerbaan; Dit project wordt thans uitgevoerd (de nieuwe schaatsbaan wordt 5 december 2009 onder water gezet. De skeelerbaan en multifunctionele accommodatie zullen voor de zomer van 2010 in gebruik genomen kunnen worden.

-*Dorpshuis*: de voorbereiding van de uitvoering is in volle gang; precieze omvang van functies is onder meer afhankelijk van beoordeling en eventueel aanvullende subsidie vanuit cultuurhuisregeling. Uitvoering in 2010.

Breukelen: project *Nieuwer ter Aa*

In samenspraak met alle betrokkenen is een projectplan opgesteld voor het *verenigingsgebouw met daarin een buurtsuper* (5 dagen per week open van 10.00 tot 15.00), gerund door leerlingen met begeleiding van de praktijkschool Woerden, een kleine bibliotheek, een uitbreiding van de peuterspeelzaal en een multifunctionele eenheid waarin een breedband loket wordt geïnstalleerd met aanvullende digitale diensten voor het dorp. Op 19 oktober 2009 is de eerste paal voor de noodzakelijke uitbreiding geslagen. Begin 2010 moet het project gerealiseerd zijn

Bunnik: project *Werkhoven*

In nauw overleg met de lokale bevolking is hier een plan voor *een brede school* (ter vervanging van bestaande scholen) met ondermeer ook ruimtes voor Jong Nederland (een jeugdvoorziening) ontwikkeld. Het is een ingewikkeld proces omdat het ook gaat om verruiming van de rode (stedelijke) contour en extra woningbouw. In de tijdsplanning wordt er vanuit gegaan dat (zonder uitgebreide bezwaarprocedures of andere tegenslagen) medio 2011 deze multifunctionele accommodatie in gebruik genomen kan worden.

De Bilt: drie projecten in de kernen *Westbroek* en *Hollandsche Rading*:

-*Dorpshuis Westbroek*. In Westbroek gaat het om nieuwe functies en om verbetering van de bestaande functies in het daarvoor te verbouwen dorps huis. Inmiddels is de financiering rond en kunnen de plannen worden uitgevoerd. Naar verwachting medio 2010 geheel uitgevoerd.

-Ook in *Hollandsche Rading* gaat het om het *dorpshuis*; hier moet een nieuw dorps huis komen ter vervanging van het vorige dat op last van de brandweer gesloten moest worden. In de nieuwe opzet wordt een combinatie van functies, zoals de kantine/bar, met de naastgelegen tennisvereniging gemaakt. Financiering is nagenoeg rond en ook dit project zou in 2010 gerealiseerd moeten kunnen zijn.

-*Dorpsconciërges*; Op verzoek van de gemeente heeft Alleato literatuuronderzoek gedaan naar de mogelijkheid om in de kleine kernen van de Bilt dorpsconciërges in te zetten. Het gaat dan om een soort huismeesters voor het hele dorp. De conclusie van dat onderzoek was dat het fenomeen dorpsconciërges op zijn retour is. De belangrijkste reden is dat de oorspronkelijke financieringsvorm (met de zgn. Melkert banen) ophield te bestaan. Soms werd de functie ondergebracht bij het welzijnswerk. Maar meer en meer, zoals ook in de Bilt, werd prioriteit gegeven aan het aanstellen van functionarissen die wijkgericht werken. Het is niet te verwachten dat dit project onderdeel nog een vervolg krijgt. Het bedrag dat de provincie hiervoor gereserveerd had (8000 euro) is toegevoegd aan het budget voor de 2 andere projecten in deze gemeente.

De Ronde Venen: project in *De Hoef*

In de Hoef gaat het om uitbreiding van de school met een multifunctionele ruimte, zowel voor buitenschoolse opvang als voor sociaal-culturele activiteiten. Door deze uitbreiding kan het aantal schoolkinderen toenemen en is behoud van de school voorlopig zeker gesteld. De dorpsgemeenschap is intensief bij de plannen betrokken.

Dit project is uitgevoerd en geopend door gedeputeerde mevrouw Raven op 9 juni 2008.

Utrechtse Heuvelrug: 2 projecten in *Maarsbergen* en *Overberg*

-In *Overberg* gaat het om een verbetering van de functionaliteit van het *buurthuis* "de Buurthucht" voor de jeugd: een peuterspeelzaal voor de zeer jeugdigen en een verruiming van activiteiten voor de

wat oudere jeugd door aanpassingen aan de binnen- en de buitenruimte. Realisatie eind 2009/begin 2010.

-In *Maarsbergen* gaat het om een *brede school* met een peuterspeelzaal. Realisatie eind 2009/begin 2010.

Houten: 2 projecten, een dorps huis in *Schalkwijk* en *vraagafhankelijk openbaar vervoer*.

-*Schalkwijk*: Hier gaat het om vervanging van het bestaande dorps huis (dat afgekeurd is door de brandweer). Nieuwe functies zijn de peuterspeelzaal en een Wmo steunpunt. Voor de rest gaat het om sterk verbeterde functionaliteit voor het hele gebouw

-In de kleine kernen van Houten is onder andere met "Wheels4all" een alternatieve vorm van vraagafhankelijk OV opgezet, genaamd "*Busje komt zo*". Interessant is dat organisaties als de stichting welzijn, sportverenigingen en scholen lid zijn en dat het lidmaatschap van een van die organisaties recht geeft op dit door vrijwilligers gereden busje. Het busje rijdt inmiddels een half jaar; het gebruik is nog beperkt. Voortzetting is niet zeker.

Leusden: project in *Achterveld*.

-Hier gaat het om een *plein* als leefbaarheidselement bij een stedenbouwkundige uitleg op en nabij het (zogenaamde) coöperatieterrein. Het plan is begin 2008 goedgekeurd (financiële dekking door gemeente en de lokale woningbouwcorporatie voor het plein). In de uitvoering gaat het om een ingewikkeld proces waarbij zowel de kwestie van oprekken van de rode contouren speelt als het streven naar het behoud van industrieel erfgoed (coöperatiegebouw). Er wordt met veel inzet van gemeente en corporatie en betrokkenheid van lokale bevolking gewerkt aan de voorbereiding van de uitvoering. Aangezien het om een complex veelomvattend project gaat met bestemmingsplan- en streekplanconsequenties valt start realisatie niet voor 2010 te verwachten. Voltooiing in 2012.

Lopik: 2 projecten in *Cabauw* en *Benschop*

-Een groot integraal project in *Cabauw*, waarin het gaat over voorzieningen voor jeugd, woningbouw voor o.a. starters en senioren en een nieuwe brede school. Recentelijk is een samenwerkingsovereenkomst getekend tussen alle betrokken partijen waarin het financiële plaatje geheel is uitgewerkt. Naar verwachting kan binnenkort met de bouw worden begonnen en begin 2011 geheel voltooid zijn.

-In *Benschop* is inmiddels op een voormalige (Rabo) banklocatie een nieuw appartementencomplex verschenen met op de begane grond ook ruimtes voor zorg. Aanvankelijk werd daarnaast ingestoken op vernieuwing van het dorps huis. In de gegeven tijd kon dat echter niet tot een afgerond, financieel gedekt projectplan leiden. Na bestuurlijk overleg met de provincie is gekozen voor aanpak van het dorpsplein met een multifunctionele invulling. Ook dit plan kan rekenen op steun vanuit de dorpsraad Benschop.

Maarsse: 2 projecten in *Tienhoven*

-Nabij een protestantse kerk in *Tienhoven* is, in de voormalige pastorie, een medisch centrum ontwikkeld, waardoor huisarts en fysiotherapeut voor het dorp behouden blijven. Op 18 april 2009 is dit centrum door de gedeputeerde mevrouw Raven geopend.

-Voor de locatie van het *dorps huis de Veenkluit* is een nieuw ambitieus plan ontwikkeld met een combinatie van woningen voor onder meer ouderen en starters en dorps huisfuncties. De komende maanden moet blijken of dit plan haalbaar is; in een terugvaloptie gaat het om het opknappen van het dorps huis met extra functies zoals bibliotheek en kinderopvang. Realisatie in 2010.

Montfoort: een project in *Linschoten*

-Hier gaat het om een veelomvattend *cultuurhuis*, dat in tweede instantie (bij een eerste evaluatie van het project lkk in 2007) is toegevoegd aan de projectenlijst. Bijzonder is dat in een relatief kleine kern een dergelijk cultuurhuis verrijst. Daarom is besloten om naast de provinciale regeling cultuurhuizen ook bij te dragen vanuit Leefbaarheid kleine kernen. Daarbij zijn extra functies op het gebied van zorg en welzijn toegevoegd aan het programma van eisen. In het voorjaar 2009 is ingestemd met het projectplan; naar verwachting kan het cultuurhuis eind 2010 opgeleverd zijn.

Renswoude: een project in (de kleine kern!) *Renswoude*

-In dit project gaat het om een *centrumplan* met woningen, winkels en andere publieke, zorg- en welzijnondersteunende voorzieningen. De mijlpaal voor 2009 moet zijn dat het plan op de markt is gezet en er dus een ontwikkelaar/bouwer bekend is. Dit project is één van de drie grote projecten (naast Achterberg en Achterveld) in de Gelderse vallei (reconstructiegebied) die ook vanuit het Investeringskader Landelijk Gebied (Agenda Vitaal Platteland) ondersteund gaan worden. Start bouw in begin 2010. Oplevering waarschijnlijk de eerste helft van 2011.

Rhenen: projecten in *Achterberg* en *Elst*

-*Achterberg:* Met inspanning van vele kanten is hier een *integraal plan, genaamd Nieuw Schoneveld*, ontwikkeld waarin het qua wonen gaat om 36 woningen voor ouderen en starters. Onder hetzelfde dak vinden een mix van commerciële (supermarkt, bloemenshop en kapsalon) en niet-commerciële voorzieningen (zorgsteunpunt, servicebalie, activiteitencentrum) een plek.

Dit project valt niet alleen onder de Sociale Agenda, maar ook onder één van de drie grote projecten (naast Renswoude en Achterveld) in de Gelderse vallei (reconstructiegebied) die vanuit het Investeringskader Landelijk Gebied (Agenda Vitaal Platteland) financieel ondersteund gaan worden. Inmiddels is in dat kader vanuit de DLG (Dienst Landelijk Gebied) een positieve beoordeling voor dit project gegeven. Het project is oktober 2009 opgeleverd.

-*Elst:* Hier gaat het om een *cultuurhuis* dat na bestuurlijk overleg bij een tweede evaluatie is toegevoegd aan de leefbaarheidsprojecten. Inmiddels heeft een aanbesteding plaatsgevonden, die te duur uitviel. Thans vinden bezuinigingsronden plaats; start bouw naar verwachting begin 2010 en oplevering begin 2011.

Vianen: project in *Zijderveld*

-In Zijderveld wordt onder meer het verouderde *dorpshuis de Krooshof*, vervangen door een nieuw gebouw met daarin als nieuwe functies een bibliotheekvoorziening, een pinautomaat en een gymnastieklokaal. Daarnaast vindt woningbouw plaats voor o.a. starters en ouderen. De corporatie Volksbelang zal de investering voor het dorpshuis voor haar rekening nemen. De gemeente is co-financier voor de investering en draagt ook bij aan de extra exploitatielasten.

Woerden: 2 projecten in *Zegveld* en *Kamerik*.

-*Zegveld.* Verschillende opties zijn hier gepasseerd. De optie voor een serviceloket van de Rabobank in de lokale supermarkt werd gerealiseerd zonder financiële steun van de provincie. Een voostel voor een grootschalige aanpak van het dorpshuis, met woningen en extra publieksfuncties, verviel toen bleek dat de eigenaar, alles afwegende, toch opteerde voor een beperkte commerciële aanpak. Bij een eerdere evaluatie zijn de hiermee gemoeide middelen overgeheveld naar de gemeente Rhenen als bijdrage voor het cultuurhuis in Elst (zie aldaar)

-In *Kamerik* zijn ook in het bottom-up proces met het dorp verschillende alternatieven gepasseerd. Uiteindelijk is, in goede afstemming met de lokale bevolking, gekozen voor het realiseren van *een multifunctioneel* plein in het centrum. Inmiddels is de realisatie daarvan ter hand genomen. Oplevering vindt plaats eind 2009.

Wijk bij Duurstede: 2 projecten in Langbroek.

-Aan de noordkant van Langbroek wordt een nieuwe woonwijk gerealiseerd en op de grens met de bestaande bebouwing zal een *woon-zorgcomplex verrijzen met extra publieksfuncties*, waaronder een gemeentelijk WMO loket en een OV informatiepunt. Omdat het hier gaat om het bouwen buiten de zgn. rode contour zijn zorgvuldige (en dus langdurige) procedures nodig. Pas na 2011 zal dit project voltooid zijn.

-Aanvankelijk zou er, vooruitlopend op integratie in het woon-zorgcomplex, op een andere locatie een tijdelijke *zorgsuper* met opleidingsfaciliteit gerealiseerd worden, mede ter vervanging van de huidige Spar. Daarvoor had de provincie ook een extra budget gereserveerd. Uitvoering bleek echter zo kostbaar en tijdrovend dat gekozen is voor het opknappen van de huidige supermarkt en pas later een mogelijke zorgsuper in het woon-zorgcomplex te realiseren. Daarmee verviel de titel voor de extra provinciale bijdrage. Deze 25.000 euro is bij de vorige evaluatie omgezet naar een bijdrage voor de bibliobus in 2009 in het gebied Lek en IJssel zodat daar meer tijd besteed kon worden aan het bedenken en uitvoeren van alternatieven na het verdwijnen van de bus (zgn. post-bus oplossingen).

Zeist: project in *Austerlitz*

-In *Austerlitz* is relatief veel tijd besteed aan een zorgvuldig bottom-up proces met de inwoners, waarbij het naast een verbeterde functionaliteit van het *dorpshuis* en investeringen bij de sportclubs ten behoeve van naschoolse opvang ging om extra woningbouw. Uitvoering van het leefbaarheidsproject (excl. de woningbouw) in 2010 gereed.

4. Projecten die gerelateerd zijn aan het thema Leefbaarheid Kleine Kernen

Breedbandproject

In het westelijke weidegebied is na initiatief vanuit de provincie door de betrokken gemeenten een groot breedbandproject opgezet, met als inzet om in dorpshuizen en andere ontmoetingsplekken (virtuele) serviceloketten op te zetten. Inmiddels krijgt dit project subsidie vanuit de provincie (breedbandproject) en ook vanuit Leader (Europees geld). De eerste loketten zijn geplaatst; de officiële kick-off vindt plaats op 1 december 2009 in Baambrugge door de gedeputeerde mevrouw Raven. Het aantal loketten zal in ieder geval uitgebreid worden tot 26, maar verdere uitbreidingen, ook in de rest van de provincie, lijken slechts een kwestie van tijd.

Zorgsuper

Plan was het realiseren van een opleidingscentrum en zorgsuper in Langbroek in 2008. Door omstandigheden is de realisatie hiervan op de langere baan geschoven. In Nieuwer ter Aa (500 inwoners) is evenwel een vergelijkbaar initiatief opgepakt, onder meer met de praktijkschool in Woerden. Hier wordt een kleine supermarkt opgezet, waarbij de kleinschaligheid juist als voordeel gezien wordt omdat de leerlingen alle tijd hebben.

Mini cultuurhuizen

De schaal en de benodigde investeringen voor een volwaardig cultuurhuis met een volwaardige bibliotheekvestiging staan niet in verhouding tot de aard en schaal van een kleine kern. Maar ook in kleine kernen zijn potentiële ontmoetingsplekken die bedreigd worden maar tegelijk kansen bieden. Denk aan scholen die moeten verbreden met ten minste naschoolse opvang, denk aan dorpshuizen die moeten vernieuwen om te overleven. In de loop van 2008 is een regeling hiervoor door Provinciale Staten vastgesteld en bij een aantal leefbaarheidsprojecten is deze verbinding inmiddels gelegd. Een belangrijk element hierbij is dat het bij mini cultuurhuizen niet om volwaardige bibliotheekvestigingen hoeft te gaan; ook een veel bescheidener bibliotheekvoorziening met bijvoorbeeld een kleine wisselcollectie volstaat. Deze bibliotheekvoorzieningen kunnen ook functioneren als alternatief van de bibliobus die op de meeste plaatsen niet langer ondersteund wordt.

Vitaal platteland

Vitale kernen dragen bij aan een vitaal platteland. Dorpen vormen vaak de poort naar het omringende landschap. Er valt nog heel wat te winnen aan het versterken van die functie; er ligt een aanzienlijk economisch belang in het goed “vermarkten” van die functie en het versterken van de relatie stad en platteland. Ook vanuit het brede kader van de Agenda Vitaal Platteland (en Platteland in Ontwikkeling) wordt steeds meer gekeken naar leefbaarheid en alles wat daarmee samenhangt.

Een vitale Utrechtse Vereniging van Kleine Kernen (UVKK)

De uvkk biedt ondersteuning aan dorpsraden en dorpshuizen op velerlei manieren. Veel activiteiten worden met steun van Alleato opgezet.

Schooluitwisseling tussen stad en platteland

In opdracht van de provincie heeft Alleato schooluitwisselingen opgezet. De vorm die hiervoor is gekozen dat kinderen uit de stad voor een sportdag naar een school in een dorp trekken en omgekeerd. Scholen uit de stad en scholen uit dorpen hebben hierover afspraken gemaakt. De ervaringen zijn hiermee zeer positief. Kinderen die elkaar nooit eerder ontmoeten gaan samen aan de slag met allerlei opdrachten en leveren daarmee, als vanzelf, een bijdrage aan onderling begrip en integratie. Ook de stichting Klein Galgenwaard (gelieerd aan FC Utrecht) is hierbij betrokken. De voormalige voetbal international Jean Paul de Jong functioneert daarbij als inspirerend rolmodel.

5. Kansen en bedreigingen voor dorpshuizen

In onderstaande kaders schenken wij nog aandacht aan het fenomeen “dorpshuizen”. Als we naar de leefbaarheidsprojecten kijken ging het een enkele keer om individueel gerichte voorzieningen, bijvoorbeeld op het gebied van zorg of wonen. Maar in verreweg de meeste gevallen ging het om organisaties en voorzieningen met een maatschappelijk gerichte functie.

Dorpshuizen vormen daarbij het refrein. In meer dan de helft van de leefbaarheidsprojecten ging het om verbouw of nieuwbouw van een dorpshuis. Dorpshuizen blijken te worden bedreigd door teruglopend gebruik en achterstallig onderhoud. (Zie kader).

*Het traditionele **dorpshuis** wordt bedreigd.*

Een stereotiep bedreigd (fictief) dorpshuis stamt uit de tijd van Marga Klompé (begin 60 er jaren), is gebouwd met dezelfde snelheid als veel huizen uit die tijd (we noemden dat revolutiebouw) met plat dak, enkele beglazing, vurenhouten kozijnen en ook voor de rest een matig afwerkingsniveau. Het dorpshuis wordt nu, maar steeds minder, gebruikt door een aantal verenigingen die, omdat ze vereniging zijn, maar een klein huurtje (kunnen) betalen. Verder is er enkele dagdelen per week een peuteropvang, komt de school af en toe gymen en oefent de fanfare er eens per week : bij dat laatste sluiten de burens maar even de ramen. De weinige inloop die er verder komt op de vrijdagavond, het enige tijdstip dat het dorpshuis gewoon open is, bestaat uit een paar oudere heren. Omdat het lokale café inmiddels gesloten is, komen ze hier maar een keutje leggen. Hoewel er niet meer gerookt mag worden is de lucht van verschaalde sigarenrook niet meer geheel uit de vloerbedekking te krijgen. Als het flink regent kan het dak het niet aan, als het buiten waait, waait het binnen ook en moet er flink gestookt worden met een verouderde ketel om het aangenaam te krijgen en de kozijnen zijn zo verrot dat je een schroevendraaier er tot het handvat in kunt steken. Het bestuur staat regelmatig bij de wethouder op de stoep om te wijzen op het achterstallige onderhoud en moet dan voor de zoveelste keer soebatten of het dak nu eindelijk eens kan worden gerepareerd, de ketel vervangen etc. En de wethouder zucht bij dit zoveelste appèl omdat het zo 'n bodemloze put lijkt. En de bestuurders van het dorpshuis zuchten omdat dit zo 'n ondankbare klus is.*

(* Uit lezing Erik Ypema dd. 16 september 2009 voor UVKK: bedreigingen en kansen voor dorpshuizen)

De ontmoeting

Terugkijkend op dit project hebben wij de stellige indruk dat juist met het bevorderen en faciliteren van “de ontmoeting” de meest wezenlijke bijdrage aan lokale leefbaarheid is gegeven. Dorpshuizen hadden van nature deze functie, maar dorpshuizen zijn in de loop van de tijd wat sleets geraakt. Zo neemt het gebruik door verenigingen af: mensen willen wel ontmoeten maar steeds minder verenigen. Minder gebruik van dorpshuizen betekent minder inkomsten en veel dorpshuizen kampen dan met achterstallig onderhoud. Dorpshuizen hebben toekomst als de bedreigingen serieus genomen worden en wanneer dorpshuisbesturen inspelen op de nieuwe kansen. (zie kader)

“Lessen” voor dorpshuisbesturen

Les 1 is: maak toekomstgerichte plannen en zorg ervoor dat u het dorp betreft bij uw plannen en zorg ervoor dat er geen lucht zit tussen uw plannen en dat wat het dorp wil. Je kunt als dorpshuis nog zo 'n briljant idee hebben ; als de mensen het niet weten komen ze niet. En als ze het niet willen komen ze ook niet. Het betrekken van het dorp betekent dus ook dat je reclame maakt voor je plannen en als je slim bent zorg je dat je de reacties en aanvullende ideeën verwerkt in die plannen en dat ook weer heel goed laat weten.

Les 2 is: dat u uw aanbod en uw huisvestingseisen afstemt op het overige aanbod in een dorp. Ga elkaar niet beconcurreren maar stem het aanbod af of probeer te combineren. Combineer bijvoorbeeld sporthal en dorpshuis met dezelfde kantine Denk er bij dit alles ook aan of de ruimte wensen vanuit exploitatieoogpunt realistisch zijn. Een grote zaal die enkel af en toe dient voor bruiloften en partijen kan beter bij een commerciële uitbater worden gehuurd.

Les 3 is: zorg voor vernieuwing. Vernieuwing is relatief: Elke tijd kent zijn eigen vernieuwing en het is van het grootste belang om aan te sluiten bij de meest actuele vernieuwing. Een voorbeeld daarvan is het breedband project Teleweide in het westelijke weidegebied. Hierin gaat het om digitale servicepunten die uitstekend bij dorpshuizen kunnen worden ondergebracht. In het project Teleweide participeren niet alleen de 9 gemeenten uit dat gebied, maar ook de Rabo bank, Zuwe zorg, woningbouwcorporaties en bibliotheekcentrales. Allemaal hebben ze hun eigen motief om een digitale service te willen verlenen, waarbij zowel de consument als de organisatie er profijt van heeft. En natuurlijk, de betrokken dorpshuizen. Een nieuwe functie waar vraag naar is levert extra loop op en mensen ontmoeten elkaar, drinken wat en maken dat het dorpshuis vaker open kan zijn.

Les 4 is eigenlijk de samenvattende les en die luidt: verander van passief naar actief besturen. Een passief bestuur biedt gelegenheid aan burgers, al dan niet als vereniging, om gebruik te maken van een dorpshuis; dat is op zich belangrijk maar een te grote nadruk op deze functie leidt tot een te grote afhankelijkheid van anderen. Mensen willen wel ontmoeten maar steeds minder verenigen. Basaal is dat bestuur en beheerder van dorpshuizen meer ondernemer moeten worden, om het juiste aanbod te organiseren; dat wat een dorp behoeft en dat in een goede afstemming met andere aanbieders van ontmoetingsplekken (café, school, kerk).

Les 5 volgt op les 4: als je een goede ondernemer bent, ben je ook een gelijkwaardiger partner voor de gemeente. Je hoeft dan niet steeds meer te soebatten om een paar aalmoezen om weer even vooruit te kunnen. Want dan heb je een bedrijfsplan dat inspeelt op de lokale markt. Onderdeel daarvan is een investeringskader en meerjaren onderhoudsplan. Waarmee we de discussie over het achterstallig onderhoud achter ons kunnen laten. In dat investeringskader dient aandacht te zijn voor duurzaamheid waarbij je het zowel hebt over de gebruikte materialen als over een HR ketel, goede isolatievoorzieningen en zonnepanelen op het dak. Ook dat mes snijdt aan meerdere kanten: je kunt besparen op de onderhoudskosten, je presenteert een concept dat ook politiek goed verkoopt en je krijgt een dorpshuis waar je trots op kunt zijn en zonder moeite bestuursleden voor kunt krijgen. *

(* Uit lezing Erik Ypema dd. 16 september 2009 voor UVKK: bedreigingen en kansen voor dorpshuizen)

6. Enquête resultaten

Om erachter te komen hoe onze partners, gemeenten, dorpsraden en dorpshuizen, over de projecten denken is een enquête gehouden. Deze enquête bestond uit 7 stellingen waar je het van zeer eens tot zeer oneens kon zijn en 2 open vragen. Daarnaast moest de (verder anonieme) ondervraagde aangeven of hij/zij een gemeente dan wel een dorpsorganisatie vertegenwoordigde.

6.1 Stellingen

1. Het thema Leefbaarheid kleine kernen is een goed voorbeeld van de wijze waarop de provincie een zinvolle bijdrage aan maatschappelijke problemen kan leveren.
2. De provincie is een goede ontwikkelingspartner van gemeenten bij de aanpak van leefbaarheidsproblematiek in kleine kernen.
3. De gekozen aanpak van de provincie om op basis van een convenant een financiële bijdrage toe te kennen aan gemeenten voor specifieke projecten is passend bij de aard van de problematiek.
4. Er is geen algemeen recept voor de aanpak van leefbaarheidsproblematiek; essentieel zijn lokaal inzicht in de problematiek en draagvlak voor oplossingsrichtingen.
5. Gemeenten weten heel goed wat in kleine kernen leeft. Er is geen behoefte aan inhoudelijke en/of procesmatige bijdragen van de provincie.
6. Het is geen taak van de provincie om zich met leefbaarheid te bemoeien.

7. Het verstrekken van subsidies is voor de provincie een betere manier om leefbaarheidproblematiek in dorpen aan te pakken dan het toekennen van specifieke financiële bijdragen aan gemeenten op basis van een convenant.

Open vragen

1. Wat vindt u, samenvattend, van dit provinciale thema ?
2. Wat zou de provincie bij een eventuele volgende keer anders moeten doen ?

6.2 Resultaten gemeenten

Respons

De enquête is verspreid onder de 17 gemeenten die meededen met een project. We hebben 16 formulieren teruggekregen (94 %) . Omdat er (voor de zekerheid) 2 formulieren verstuurd werden per gemeente (naar een wethouder en naar de ambtenaar) is het denkbaar dat er van sommige gemeenten 2 exemplaren zijn teruggestuurd waardoor het werkelijke responspercentage lager kan liggen (minimaal 47 %). We schatten in (mede gebaseerd op steekproefsgewijze navraag bij betrokkenen) dat minstens driekwart van de gemeente de enquête heeft ingevuld. Al met al behoorlijk representatief.

Antwoorden

Vrijwel alle respondenten gaven bij de eerste 4 stellingen aan het er (zeer) mee eens te zijn.

Het antwoord op stelling 5 gaf een wisselend beeld te zien; sommige gemeenten waren het er mee eens andere gaven aan neutraal of oneens te zijn met de stelling. Een respondent merkte op dat het eigenlijk twee vragen zijn: gemeenten weten namelijk wel wat er in kleine kernen leeft maar dat betekent niet dat ze geen behoefte zouden hebben aan inhoudelijke of procesmatige ondersteuning van de provincie.

Zonder uitzondering gaven respondenten aan het (zeer) oneens te zijn met de (controle) stelling dat het geen taak is van de provincie om zich met leefbaarheid te bemoeien.

Bij stelling 7 ging het om de vraag : wat is beter: een subsidieregeling of een specifieke “doeluitkering” op basis van een convenant. 4 respondenten (25 %) vonden het verstrekken van subsidies de betere manier. 6 respondenten (37.5 %) gaven voorkeur aan de specifieke bijdragen op basis van een convenant en eveneens 6 respondenten (37.5 %) hadden geen voorkeur/waren neutraal.

Bij de open vragen werd bij vraag 1 instemmend gereageerd met o.a. als boodschap de mening dat het juist vanwege de breedte van het onderwerp goed past bij de provincie, waarbij waardering werd uitgesproken voor de ondersteuning vanuit de provincie.

De 2^e vraag werd niet steeds ingevuld en meestal werd gesteld, dat het voor herhaling vatbaar is. Gepleit werd voor een loket leefbaarheid bij de provincie en voor nog flexibeler termijnen.

Conclusie:

Hoewel hier en daar wel een kritische kanttekening geplaatst is, komt uit de enquête overwegend een zeer positief beeld naar voren. Zowel ten aanzien van het thema als ten aanzien van de gekozen aanpak en de rolomvatting van de provincie hierbij.

6.3 Resultaten dorpsorganisaties

Respons

In de meeste kernen functioneren wel dorpsorganisaties: bijvoorbeeld een dorpsraad en/of een dorpshuisbestuur.

In totaal zijn 26 organisaties aangeschreven. Hier valt de respons met 9 teruggestuurde formulieren wat tegen en is er sprake van een beperkte representativiteit (35 %).

Antwoorden:

Ook hier worden de eerste 4 stellingen vrijwel unaniem met (zeer) “mee eens” beantwoord. Een vrijwel gelijk beeld met de gemeenten.

De reacties op de overige stellingen geven een iets van de gemeenten afwijkend beeld. Met stelling 5 (gemeenten weten heel goed wat in kleine kernen leeft etc.) waren 5 (56 %) respondenten het (zeer) oneens, 2 waren neutraal en slechts 2 gaven aan het met de stelling eens te zijn.

8 van de 9 respondenten (89 %) waren het (zeer) oneens met de stelling dat de provincie zich niet met leefbaarheid diende te bemoeien. Vrijwel alle respondenten waren neutraal/hadden geen mening over de financieringswijze (stelling 7).

In de beantwoording van de open vragen werd naast instemming ook aandacht gevraagd voor nog meer betrokkenheid van dorpsorganisaties in bottom-up processen, werd gewezen op het mogelijke risico dat gemeente en provincie elkaar voor de voeten zouden kunnen lopen en gewaarschuwd voor een “Poolse landdag” risico van het betrekken van te veel organisaties.

Conclusie

Ook hier kan de conclusie zijn dat uit de enquête een overwegend zeer positief beeld naar voren komt over thema, aanpak en rolopvatting van de provincie. In een meerderheid van de reacties was men het oneens met de stelling dat gemeenten heel goed weten wat er in kleine kernen leeft. Daarin week deze groep af van de gemeentelijke reacties.

7. Conclusies en voornemens

Zichtbare provincie

Terugblikkend mag geconcludeerd worden dat het thema Leefbaarheid kleine kernen uit de Sociale Agenda zowel qua feitelijke resultaten als qua meningen in het veld succesvol is.

De gehanteerde manier van werken daarbij, als ontwikkelingspartner van gemeenten, vaak in direct contact met lokale organisaties van betrokken burgers, maakt de provincie zichtbaarder dan gebruikelijk.

Nieuwe weg

Toch zijn we geen voorstander om dit thema op identieke wijze voort te zetten.

-Vrijwel alle gemeenten met kleine kernen hebben inmiddels kunnen profiteren van deze regeling.

-Er zijn andere regelingen, die kunnen voorzien in de vragen, die nog leven.

-Gemeenten pakken ook steeds meer zelf het thema op van leefbaarheidsproblematiek in de dorpen en wijken.

Maar we zien nog wel kansen om op andere manieren bijdragen aan leefbaarheid in kleine kernen te leveren. Naast bijdragen in geld hebben dorpsorganisaties, zoals dorpsraden en dorpshuisbesturen, juist behoefte aan een goede ondersteuning bij het maken van plannen. Wij hebben het voornemen (zie hieronder) hen de komende jaren die ondersteuning te bieden.

Uit het thema Leefbaarheid kleine kernen is een aantal projecten voortgekomen, die ook met een beperkte provinciale betrokkenheid een duurzame positieve impact op lokale leefbaarheid kunnen hebben. Zo heeft de uvkk een loket leefbaarheid ondergebracht bij Alleato, waar organisaties informatie kunnen krijgen over oplossingsrichtingen of in contact gebracht kunnen worden met anderen met dezelfde problemen.

Andere kansen voor vervolgacties zijn: -sport (zie hieronder)

-VTO jongeren bij de bouw van buurthuizen

- aandacht voor wonen met zorg en domotica

-culturele zaken (mini cultuurhuizen)

Een afwijzing

Een aanvraag wijzen we af. De gemeente Wijk bij Duurstede heeft een aanvraag ingediend voor financiële bijdrage voor een leefbaarheidsproject in Cothen. Het huidige thema Leefbaarheid kleine kernen is gesloten en we hebben, zoals hierboven aangegeven, besloten niet op identieke wijze het thema weer voort te zetten. Daarnaast wijzen wij er op dat dit thema ook middelen uit het Leader plus programma krijgt en tevens loopt er een aanvraag voor een bijdrage als cultuurhuis.

Bottom-up processen

In dit thema hebben we zo veel mogelijk bottom-up (mee)gewerkt. Het ging, in een procesmatige aanpak, in dorpen steeds om gezamenlijk gedeelde leefbaarheidsproblemen en om gezamenlijk gedragen oplossingsrichtingen. Tegelijkertijd worden er, je zou kunnen zeggen “van boven af”, nieuwe voorzieningen bedacht die het leven in een dorp aangenamer kunnen maken en de leefbaarheid kunnen vergroten als ze

maar zorgvuldig, met goede voorlichting, worden geïmplementeerd. Dat pleit voor een dialoog tussen dorpen en andere partijen. Zowel de uvkk als de provincie zelf kan hier een rol bij vervullen.

Utrechtse Vereniging van Kleine Kernen

Zoals hiervoor geconstateerd vormen dorpshuizen een repeterend thema dat extra aandacht verdient. (Terzijde zij opgemerkt dat dit thema ook speelt bij wijkgebouwen en buurthuizen in grotere kernen).

De Utrechtse vereniging van kleine kernen (uvkk) heeft een belangrijke positie verworven voor dorpsraden en dorpshuizen. Steeds meer organisaties zijn lid van deze vereniging en weten steeds meer elkaar te vinden als het gaat om uitwisseling van problemen en oplossingen. Alleato heeft de afgelopen jaren de uvkk daarbij uitstekend ondersteund en wij willen de komende drie jaren hiervoor de uvkk nog faciliteren. Centraal zal staan het organiseren van thema-avonden voor dorpsraden en dorpshuizen, het geven van informatie over nieuwe ontwikkelingen en over voorbeelden die navolging verdienen. Apart zal aandacht gegeven worden aan het trainen van dorpshuisbesturen zodat zij een meer actieve rol kunnen gaan vervullen.

Sportuitwisseling

De sportuitwisseling die het afgelopen jaar is opgezet tussen dorpsscholen en stadsscholen, verdient het ondersteund te worden. Klein Galgenwaard investeert daar zelf in met faciliteiten en vrijwilligersuren. Alleato ondersteunt de activiteiten. We willen in ieder geval in 2010 dit project te ondersteunen en na de zomer van 2010 een besluit te nemen over een eventuele voortzetting in daaropvolgende jaren.

8. Financiële verantwoording

Het totale budget voor dit thema was aanvankelijk (febr. 2005) 2 miljoen euro voor 23 projecten. Bij de eerste evaluatie zijn er drie projecten en 345.000 euro bijgekomen, waarmee het totaal budget steeg tot 2.345.000 euro. Bij een tweede evaluatie is geconstateerd dat twee projecten niet conform de afspraken konden worden uitgevoerd. Het bijbehorende budget is overgeheveld naar twee andere projecten . Omdat 1 oktober alle projectplannen waren ingediend, zijn ook alle daaraan gekoppelde verplichtingen definitief geworden. Alle noodzakelijke procesgelden en andere projectkosten zijn betaald en als bijdrage aan de investering is (van de nog niet geheel uitgevoerde) projecten 50 % betaald.

Het resterende bedrag van € 59.000,- zal ingezet worden om een optimale verduurzaming van in gang gezette projecten en processen te waarborgen. Dit is des te meer van belang omdat de provincie zelf in deze tweede fase een stapje terug doet. Wij zijn in deze fase niet langer ontwikkelingspartner maar toezichthouder op enige afstand op de uitvoering.

Wij willen € 13.000,- inzetten om het sportuitwisselingsprogramma tussen dorpsscholen en stadsscholen nog een jaar langer voort te zetten.

Wij willen € 46.000,- inzetten om de uvkk nog **drie** jaar te financieel te ondersteunen. Hiermee kunnen bijvoorbeeld uitwisseling door middel van thema-avonden voor dorpsraden opgezet worden, kunnen nieuwsbrieven worden uitgegeven en kunnen dorpshuisbestuurders getraind worden voor een meer toekomstbestendige invulling van hun taken.